

BORULAR KÖYÜ SANDUKA MEZAR TAŞLARI

Borular Village Sarcophagus Tombstone

Ümran ERZURUMLU¹

Özet

Bu çalışmada Sivas'ın İmranlı ilçesine bağlı Borular köyündeki sanduka mezar taşları tanıtılarak değerlendirilmiştir. Ayrıca çalışmamızda yer alan sanduka mezarlar; form, bezeme ve malzeme/teknik özellikleri açısından değerlendirilmiştir. İmranlı tarih kaynaklarında Çit, Çit Yaylakıyesi, Çit Mevkii, Çit Sahrası gibi adlarla geçmektedir. Bölgeye, 1750 yılından itibaren Koçgiri aşiretinin yaptığı yoğun göçü nedeniyle “Koçgiri bölgesi” olarak adlandırılmıştır. Bölgede günümüzde Koçgiri aşiretine mensup Alevi meşrepli insanlar yaşamaktadır. Başta İmranlı ilçesi olmak üzere, Kahramanmaraş, Erzincan, Kayseri gibi bölgelerde; yuvarlak kemer alınlıklı ve alınlıkların orta kısımları oyularak çukurlaştırılmış, çukurların yanlarında meydana gelen çıkıntıların üst kısımlarına baş ve ayak ucu taşları için yuvalar açılmış şekilde sanduka mezar taşları görülmektedir. Sandukaların baş ve ayak ucu taşlarının iç ve dış yüzlerinde, alınlıklarda, gövdenin uzun ve kısa yüzlerinde, kaidenin kademelerinde bezemeler yer almaktadır. Sandukalar; yazı, bitkisel, geometrik, figür, nesne gurubu içinde yer alan günlük kullanım eşyaları, ateşli ve kesici silahlar ve mimari motifler olmak üzere altı çeşit bezeme programıyla düzenlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sivas, Sanduka, Bezeme, Figür, Bitkisel, Geometrik, Taş, Alevi

Abstract

In this study, the sarcophagus tombstones in the Borular village of İmranlı district of Sivas will be introduced and evaluated. In addition, the cist graves included in our study; It was evaluated in terms of form, decoration and material/technical properties. İmranlı is mentioned in historical sources with names such as Çit, Çit Yaylakıyesi, Çit Mevkii, Çit Sahrası. It was called Koçgiri region with

¹ Sanat Tarihi Uzmanı, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı SAMSUN. E-mail umrannerzurumlu@gmail.com

the migrations of Koçgiri tribes since 1750. Today, Alevi people from the Koçgiri tribe live in the region. Especially in İmranlı district, and in regions such as Kahramanmaraş, Erzincan, Kayseri; There are sarcophagus tombstones with round arch pediments and the middle parts of the pediments being carved and pitted, and slots for head and foot stones being opened on the upper parts of the protrusions on the sides of the pits. There are decorations on the inner and outer surfaces of the head and foot end stones of the sarcophagi, on the pediments, on the long and short sides of the body, and on the levels of the base. Chests; It is organized with six types of decoration programs: text, floral, geometric, figures, daily use items in the object group, firearms and cutting weapons and architectural motifs.

Keywords: Sivas, Sarcophagus, Decoration, Figure, Vegetable, Geometric, Stone, Alevi

Borular Köyündeki Sanduka Mezar Taşları

1928² yılında Borular adını alan köy, İmranlı ilçesine 9 km uzaklıkta ve ilçenin kuzeydoğusunda yer almaktadır. Bugüne kadar köyle ilgili herhangi bir araştırma yapılmadığı kesin olmamakla birlikte, bölge halkı kendilerini Tunceli bölgesi Türkmen aşiretlerine mensup Türkmenler olarak kabul etmektedirler. Bu köydeki insanların tamamı Alevilerden oluşmaktadır.

Şekil 1: Mezarlığın Genel Görünüşü

² Bu tarihten önceki adının ne olduğu hakkında bir kaynak bulunamamıştır. İnternette Boriyan adı geçmektedir ancak bu adı destekleyen bir kaynak yoktur.

Şekil 2

1. Haydar Sezgin'in Sandukası

Dikdörtgen prizma gövdeli sanduka, 6 kademeli bir kaide üzerine oturmak-tadır. Sandukanın gövdesi uzun yüzlerde, içi burmalarla bezenmiş ince bir şeritle alınlıktan ayrılmıştır.

Alınlığın orta kısmı oyularak çukurlaştırılmıştır. Çukurlaştırılan kısımların kuzey ve güney kenarlarında yarım yuvarlak dilimlerden oluşan birer şerit yer almaktadır. Alınlığın kenarlarındaki çıkıntılı bölümlere açılan yuvalara başucu ve ayak ucu taşları yerleştirilmiştir. Baş ucu taşı; Hamidi şeklindeki fes, boyun ve gövdeden, ayak ucu taşı; üçgen tepelik ve gövdeden oluşmaktadır. Baş ucu taşının iç yüzüne vazo içerisinde dalları kenarlara doğru açılan lale motifi ile dallarının arasına mevtanın fotoğrafı işlenmiştir. Ayak ucu taşında ise yine dalları yanlara doğru açılan üç adet lale motifi görülmektedir. Her iki şahidenin arka yüzünde Latin haçına benzer “+” şeklinde bir motif bulunmaktadır (Şekil 3 – 4).

Alınlık yarım yuvarlak, iç içe geçmiş kemerlerden oluşmaktadır. Doğudaki alınlığın iç kısmına madalyon içinde 6 yapraklı çiçek motifi (Şekil 3), batıdakine ise ay ve yıldız motifi işlenmiştir (Şekil 4).

Şekil 3: Doğu Yüz

Şekil 4: Batı Yüz

Sandukanın uzun ve kısa yüzlerinde yer alan panonun, dikey kenarları testere dişlerine benzeyen zikzaklarla bezenmiştir. Gövdenin doğusunda stilize edilmiş bitkisel bezeme bulunmaktadır (Şekil 3). Gövdenin batı yüzünde ise ilk satırında lale motifi olan Latin alfabesiyle yazılmış dört satırlık mevtta hakkında bilgi veren kitabe yer almaktadır.

HAYDAR

SEZGİN D. T

933 Ö.T 31.10.968 (Şekil 4).

Gövdenin güney yüzündeki panonun köşeleri köşebentlerle bezenmiş ve iç kısmına araba motifi işlenmiştir (Şekil 5). Gövdenin kuzey yüzündeki panoya Latin alfabesiyle dört satırlık ağıt kitabesi yazılmıştır.

BU ZATTIN İSMİ GARİP HAYDAR

FELEK BENDE NE GÜL KOYDU NE YAR

ACELİM KAZZAYİLEN GELDİ BARABAR

MEZARI SİZLERE KALSIN YADİGAR (Şekil 6).

Şekil 5: Güney Yüz

Şekil 6: Kuzey Yüz

Kaidenin üstten ilk kademesi, beşinci ve altıncı kademesi dikdörtgen, ikinci, üçüncü ve dördüncü kademesi daire plandan oluşmaktadır. İkinci kademede ince bir şerit halinde Latin alfabesiyle yazılmış dua isteği olan kitabe vardır. Burada; “Eyvah Dünya Fani Toprak Emer Tatlı Canı Y.P.B.O Nuri Hey İnsan Oğlu Bu Bedenin Ruhuna Fatiha Edin” yazmaktadır. Kaidenin üçüncü kademesinde ise kıvrım dallı, lale ve palmet motifleri görülmektedir (Şekil 6)

2. Hüseyin Keskin’in Sandukası

Dikdörtgen prizma gövdeli sanduka, 3 kademeli bir kaide üzerine oturmaktadır. Sandukanın gövdesi uzun yüzlerde ince bir şeritle alınlıktan ayrılmıştır.

Alınlığın orta kısmı oyularak çukurlaştırılmıştır. Çukurlaştırılan kısımların kuzey ve güney kenarlarında yarım yuvarlak dilimlerden oluşan birer şerit yer almaktadır. Alınlığın kenarlarındaki çıkıntılı bölümlere açılan yuvalara baş ve ayak ucu taşları yerleştirilmiştir. Baş ucu taşı; Hamidi şeklindeki fes, boyun ve gövdeden, ayak ucu taşı ise üçgen tepelik ve gövdeden meydana gelmektedir. Her iki taşın arka yüzünde Latin haçına benzer “+” şeklinde bir motif bulunmaktadır (Şekil 7-8).

Alınlık yarım yuvarlak, iç içe geçmiş kemerlerden oluşmaktadır. Doğudaki alınlığa sekiz dilime bölünmüş madalyon (Şekil 7), batıdakine ise ay ve yıldız motifi işlenmiştir (Şekil 8).

Şekil 7: Doğu Yüz

Şekil 8: Batı Yüz

Sandukanın uzun ve kısa yüzlerinde dikey kenarları, testere dişlerine benzeyen zikzaklarla bezenmiş panolar bulunmaktadır. Gövdenin doğusunda, eyer takımlarıyla birlikte ve hareket halinde gösterilmiş at figürü yer almaktadır (Şekil 7). Gövdenin batı yüzüne ise Latin alfabesiyle dört satırlık mevtâ hakkında bilgi veren kitabe yazılmıştır.

HÜSEYİN

KESKİN

D-T-308

Ö-T-970 (Şekil 8).

Gövdenin güney yüzündeki pano, stilize edilmiş bitkisel motiflerle bezenmiştir (Şekil 9). Gövdenin kuzey yüzündeki panoda Latin harfleriyle yazılmış dört satırlık ağıt kitabesi yer almaktadır. Ancak tahrip olması nedeniyle ikinci satırdan itibaren okunamamaktadır.

AKLI OLAN KULLUK ETSİN YAŞARKEN

NİCELER GELİP GEÇTİ...(Şekil 10).

Şekil 9: Güney Yüz

Şekil 10: Kuzey Yüz

Kaidenin kademeleri dikdörtgen plandan oluşmuştur. Üstten ilk kademesinin kenarları pahlanmış ve köşelerinde kareler meydana gelmiştir (Şekil 10).

3. Mirmelek Keskin'in Sandukası

Dikdörtgen prizma gövdeli sanduka, 3 kademeli bir kaide üzerine oturmaktadır. Sandukanın gövdesi uzun yüzlerde ince bir şeritle alınlıktan ayrılmıştır.

Alınlığın orta kısmı oyularak çukurlaştırılmıştır. Çukurlaştırılan kısımların kuzey ve güney kenarlarında yarım yuvarlak dilimlerden oluşan birer şerit yer almaktadır. Alınlığın kenarlarındaki çıkıntılı bölümlere açılan yuvalara baş ve ayak ucu taşları yerleştirilmiştir. Baş ucu taşı; Hamidi şeklindeki fes, boyun ve gövdeden, ayak ucu taşı; üçgen tepelik ve gövdeden oluşmaktadır. Her iki taşın arka yüzünde Latin haçına benzer “+” şeklinde bir motif bulunmaktadır (Şekil 11-12).

Alınlık yarım yuvarlak kemerden meydana gelmektedir. Alınlığın doğusuna, lotusa benzer bitkisel bezeme işlenmiştir (Şekil 11). Batısında; ay ve yıldız motifinin kenarlarına işlenmiş birer lale motifi görülmektedir (Şekil 12).

Şekil 11: Doğu Yüz

Şekil 12: Batı Yüz

Sandukanın uzun ve kısa yüzlerinde dikdörtgen panolar yer almaktadır. Gövdenin doğusuna, boynuzları boyanarak ön plana çıkarılmış koç figürü işlenmiştir (Şekil 11). Gövdenin batı yüzünde Latin alfabesiyle, dört satırlık mevtta hakkında bilgi veren kitabe bulunmaktadır.

MİRMELEK

KESKİN

D – T – 3 - 8 - 1952

Ö – T - 5- 11 – 1973 (Şekil 12).

Gövdenin güney yüzündeki panoda Latin harfleriyle yazılmış dört satırlık ağıt kitabesi görülmektedir.

ÖTME BÜLBÜL MEZAR TAŞINDA

DUMAN KALKMAZ DAĞ BAŞINDA

ÖLECEYİMİ BİLİN FELEKTEN ŞİMDİ

AĞLAR ANNEM BABAM PEŞİMDEN (Şekil 13).

Gövdenin kuzey yüzündeki panoda altlı üstlü birer baklava dilimi bulunmaktadır (Şekil 14).

Şekil 13: Güney Yüz

Şekil 14: Kuzey Yüz

Kaidenin kademeleri dikdörtgen planlıdır. Üstten ilk kademesinin uzun ve kısa yüzlerine çapraz ikişer silme çekilerek geometrik şekil oluşturulmuştur (Şekil 14).

4. Kemal Kartal'ın Sandukası

Dikdörtgen prizma gövdeli sanduka, 3 kademeli bir kaide üzerine oturmaktadır. Sandukanın gövdesi uzun yüzlerde ince bir şeritle alınlıktan ayrılmıştır.

Alınlığın orta kısmı oyularak çukurlaştırılmıştır. Çukurlaştırılan kısımların kuzey ve güney kenarlarında yarım yuvarlak dilimlerden oluşan birer şerit yer almaktadır. Alınlığın kenarlarındaki çıkıntılı bölümlere açılan yuvalara baş ve ayak ucu taşları yerleştirilmiştir. Baş ucu taşı; Hamidi şeklindeki fes, boyun ve gövdeden, ayak ucu taşı; üçgen tepelik ve gövdeden oluşmaktadır. Her iki şahidenin arka yüzünde Latin haçına benzer “+” şeklinde bir motif bulunmaktadır (Fotoğraf 9 – 10). Baş ucu taşının iç kısmına kalp şeklinde kolyeye benzer bir motif işlenmiştir (Fotoğraf 16).

Alınlık yarım yuvarlak kemerden oluşmaktadır. Alınlığın doğusuna, madalyon içinde sekiz kollu yıldız motifi (fotoğraf 13), batısına ise ay ve yıldız motifiyle kenarlarına birer lale motifi işlenmiştir (Fotoğraf 14).

Şekil 15: Doğu Yüz

Şekil 16: Batı Yüz

Sandukanın uzun ve kısa yüzünde dikdörtgen pano yer almaktadır. Gövdenin doğusundaki panonun alt köşelerine köşebentler, ortasına ise stilize edilmiş kıvrım yapraklı bitkisel bezemeler işlenmiştir (Şekil 15). Gövdenin batısına Latin harfleriyle mevtta hakkında bilgi veren dört satırlık kitabesi yazılmıştır.

KEMAL

KARTAL

D-T-1953

Ö-T-25-9-975 (Şekil 16).

Şekil 17: Güney Yüz

Şekil 18: Kuzey Yüz

Gövdenin güney yüzündeki panoda Latin harfleriyle yazılmış, dört satırlık ağıt kitabesi bulunmaktadır.

EYVAH BAK BU TAŞA
ALDANMA FANİ DÜNYAYA BOŞA
ACELİ KAZAYIDI GELDİ BAŞA
RUHUNA OKUYUN FATİHA (Şekil 17).

Sanduka gövdesinin kuzey yüzündeki panoda, kıvrım yapraklı stilize edilmiş bitkisel bezeme ve ortasında lotus motifi görülmektedir (Şekil 18).

Kaidenin üstten ilk kademesi, yedinci ve sekizinci kademesi dikdörtgen, ikinci, üçüncü ve beşinci kademesi sekizgen, dördüncü ve altıncı kademesi daire planlıdır. Kaidenin ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci kademeleri geometrik motiflerle bezenmiştir (Şekil 17-18).

5. Anonim Sanduka

Dikdörtgen prizma gövdeli sanduka, 3 kademeli bir kaide üzerine oturmaktadır. Üçüncü kademe toprak altında kalmıştır. Sandukanın gövdesi uzun yüzlerde ince bir şeritle alınlıktan ayrılmıştır.

Alınlığın orta kısmı oyularak çukurlaştırılmıştır. Çukurlaştırılan kısımların kuzey ve güney kenarlarında, yarım yuvarlak dilimlerden oluşan birer şerit yer almaktadır. Alınlığın kenarlarındaki çıkıntılı bölümlere baş ve ayak ucu taşları için yuvalar açılmıştır (Şekil 19-20).

Alınlık bölümü, yarım yuvarlak kemerden oluşmaktadır ve gövdeden ayrılmamıştır.

Şekil 19: Doğu Yüz

Şekil 20: Batı Yüz

Gövdenin uzun yüzlerinde dikdörtgen, kısa yüzlerinde ise “U” şeklinde panolar bulunmaktadır. Sandukanın doğusuna alttan yukarı doğru ayaklı, kapaklı ibrik, kapaklı cezve, şekerlik ve fincan motifleri sıralanmıştır (Şekil 19). Sandukanın batısına ise boydan boya ağaç motifi işlenmiştir (Şekil 20).

Şekil 21: Güney Yüz

Şekil 22: Kuzey Yüz

Gövdenin güney yüzünde kareden oluşan iki pano bulunmaktadır. Panoların birine dikey diğerine ise yatay şekilde stilize edilmiş ağaca benzer bitkisel motifler işlenmiştir (Şekil 21). Sandukanın kuzey yüzündeki panoda üç adet sünlü basık kemer sırası görülmektedir (Şekil 22).

6. Anonim Sanduka

Dikdörtgen prizma gövdeli sanduka, 3 kademeli bir kaide üzerine oturmaktadır. Sandukanın gövdesi uzun yüzlerde ince birer şeritle alınlıktan ayrılmıştır.

Alınlığın orta kısmı oyularak çukurlaştırılmıştır. Alınlığın kenarlarındaki çıkıntılı bölümlere baş ve ayak ucu taşları için yuvalar açılmıştır. Alınlıklar yarım yuvarlak kemerden oluşmaktadır. Gövdenin uzun ve kısa yüzleri bezemesiz bırakılmıştır.

Şekil 23: Güney Yüz

Şekil 24: Kuzey yüz

Gövdenin uzun yüzlerinde dikdörtgen planlı panolar yer almaktadır. Gövdenin güney yüzündeki panoya yatay yedi adet, dikey altı adet yıldız kesiti dizilmiştir (Şekil 23). Gövdenin kuzey yüzündeki panoda ise sağdan sola doğru tabanca, fişeklik, honça, leğen ve ayaklı, kapaklı ibrik motifleri sıralanmıştır. Gövdenin kısa yüzleri bezemesiz bırakılmıştır. Kaide parçalı taşlardan meydana gelmektedir (Şekil 24).

7. Anonim Sanduka

Dikdörtgen prizma gövdeli sanduka, 3 kademeli bir kaide üzerine oturmaktadır. Sandukanın gövdesi uzun yüzlerde ince birer şeritle alınlıktan ayrılmıştır.

Alınlığın orta kısmı oyularak çukurlaştırılmıştır. Çukurlaştırılan kısımların kuzey ve güney kenarlarında yarım yuvarlak dilimlerden oluşan birer şerit yer almaktadır. Alınlığın kenarlarındaki çıkıntılı bölümlere baş ve ayak ucu taşları için yuvalar açılmıştır. Alınlıklar, yarım yuvarlak kemerden oluşmaktadır (Şekil 25-26).

Şekil 25: Doğu Yüz

Şekil 26: Batı Yüz

Sanduka gövdesinin doğu yüzündeki dikdörtgen pano içinde honça motifi yer almaktadır (Şekil 25). Gövdenin batı yüzüne 34 kollu çarkıfelek motifi işlenmiştir (Şekil 26).

Şekil 27: Güney Yüz

Şekil 28: Kuzey Yüz

Gövdenin güney yüzünde kare planlı iki adet pano yer almaktadır. Bu panoların iç kısımlarına birer şemse motifi işlenmiştir (Şekil 27). Gövdenin kuzey yüzündeki dikdörtgen planlı panoda ise sağdan sola doğru ayaklı, kapaklı ibrik, leğen, fişeklik ve iki adet tabanca motifi sıralanmıştır. Kaide dikdörtgen planlı ve parçalı taşlardan meydana gelmektedir (Şekil 28).

8. Anonim Sanduka

Dikdörtgen prizma gövdeli sanduka, 3 kademeli bir kaide üzerine oturmaktadır. Sandukanın gövdesi uzun yüzlerde ince birer şeritle alınlıktan ayrılmıştır.

Alınlığın orta kısmı oyularak çukurlaştırılmıştır. Çukurlaştırılan kısımların kuzey ve güney kenarlarında yarım yuvarlak dilimlerden oluşan birer şerit yer almaktadır. Alınlığın kenarlarındaki çıkıntılı bölümlere baş ve ayak ucu taşları için yuvalar açılmıştır. Alınlıklar yarım yuvarlak kemerden oluşmaktadır (Şekil 29-30).

Şekil 29: Güney Yüz

Şekil 30: Kuzey Yüz

Gövdenin uzun yüzlerinde dikdörtgen planlı panolar bulunmaktadır. Sanduka gövdesinin uzun yüzündeki panoya altışar adet yatay, beşer adet dikey yıldız kesiti sıralanmıştır (Şekil 29). Gövdenin kuzey yüzündeki panoya ise sağdan sola doğru altıgen çerçeve içinde altı yapraklı çiçek ve 27 kollu çarkıfelek motifi

yerleştirilmiştir. Panonun alt köşelerine birer yıldız kesiti, ortasına ise iki yıldız kesiti ve sütunlu basık kemer motifleri işlenmiştir (Şekil 30). Kaide dikdörtgen planlı ve parçalı taşlardan oluşmaktadır.

9. Anonim Sanduka

Alınlığın orta kısmı oyularak çukurlaştırılmıştır. Çukurlaştırılan kısımların kuzey ve güney kenarlarında ince birer şerit yer almaktadır. Alınlığın kenarlarındaki çıkıntılı bölümlere baş ve ayak ucu taşları için yuvalar açılmıştır (Şekil 32-33). Alınlıklar, yarım yuvarlak kemerden oluşmaktadır.

Şekil 31: Doğu Yüz

Sanduka gövdesinin uzun yüzlerinde dikdörtgen planlı birer pano bulunmaktadır. Gövdenin doğu yüzünde ayaklı, kapaklı ibrik motifi yer almıştır (Şekil 31). Gövdenin batısı bezemesiz bırakılmıştır.

Şekil 32: Güney Yüz

Şekil 33: Kuzey Yüz

Sanduka gövdesinin güney yüzündeki panoda yatay şekilde üçer adet, dikey şekilde ikişer adet altı kollu yıldız motifi, yanlara ise ikişer adet yıldız kesiti işlenmiştir (Şekil 32). Gövdenin kuzey yüzündeki panoda sağdan sola doğru ayaklı, kapaklı ibrik, leğen, iki adet sivri kemerli sütun sırası, altı dilime bölünmüş iki adet altıgen, iki adet tabanca sıralanmıştır. Panonun köşelerinde ise yıldız kesitleri bulunmaktadır (Şekil 33). Dikdörtgen prizma gövdeli sandukanın kaidesi bulunmamaktadır.

10. Anonim Sanduka

Dikdörtgen prizma gövdeli, kapaklı sanduka, tek kademeli bir kaide üzerine oturmaktadır. Sandukanın alınlık kısmı üçgen, iç bükey şeklindedir (Şekil 34). Alınlığın üst kısmına baş ve ayak ucu taşları için yuvalar açılmıştır.

Şekil 34: Doğu Yüz

Sanduka gövdesinin uzun yüzlerinde dikdörtgen planlı birer pano bulunmaktadır. Gövdenin güney yüzündeki panoda, çengele benzer motifler, ağaç ve iki adet madalyon içinde altı yapraklı çiçek motifi yer almaktadır (Şekil 35). Sanduka gövdesinin kuzey yüzündeki panoda iki adet kılıç ve iki adet tabanca motifi görülmektedir (Şekil 36).

Şekil 35: Güney Yüz

Şekil 36: Kuzey Yüz

Değerlendirme ve Sonuç

Borular Köyü Sanduka Mezar Taşlarının Bezemeleri													
Sanduka Numarası			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Bitkisel Motifler	Çiçek		x							x		x	
	Ağaç						x					x	
	Lale		x	x	x	x							
	Kıvrım Dal ve Yaprak		x	x	x	x	x						
	Lotus				x	x							
Geometrik Motifler	Zikzak		x	x		x							
	Çokgen	Dikdörtgen	x	x	x	x	x	x	x	x		x	
		Kare			x	x			x		x		
		Üçgen	x	x									
		Altıgen									x		
		Daire	x	x		x		x		x	x		
	Çarkıfelek								x	x			
	Ay ve Yıldız		x	x									
	Yıldız - Yıldız Kesiti		x					x		x			
	Şemse								x				
	Çengel									x		x	x
	Figür	At			x								
Koç				x									

Nesne	Ateşli ve Kesici Silahlar	Tabanca										X	X
		Kılıç											X
		Fişeklik						X				X	
	Kap - Kaçak	İbrik					X	X				X	
		Leğen						X				X	
		Honça						X					
		Cezve					X						
		Şekerlik					X						
		Fincan											
							X						
	Araba		X										
Mimari Motifler	Silme	Düz	X	X	X		X	X	X	X	X	X	X
		Yivli	X				X						
	Kemer	Basık									X		
		Sivri					X					X	

İmranlı'yla ilgili ilk kayıtlar Çit, Çit Mevzii, Çit Sahrası, Çit Yaylakesi veya Çit Yöresi gibi adlarla 1530 yılına ait 387 numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Karaman ve Rum defterinde geçmektedir. 16. yüzyıla kadar Türkmenler tarafından yaylak olarak kullanılırken bölgeye, 1750'li yıllardan itibaren Koçgiri aşiretinin yoğun göçü başlamıştır.

Koçgiri aşireti; başta Sivas'ın İmranlı ilçesi olmak üzere Zara, Suşehri, Gölova, Divriği ve Hafik³ ilçeleriyle Erzincan'ın Refahiye ve Kuruçay ilçeleri⁴ ana yerleşim alanı olarak tespit edilmiştir. Daha sonra Adana Tufanbeyli, Gümüşhane Şiran, Kayseri Develi ve Sarız ilçeleriyle⁵ Kahramanmaraş'ın Afşin ve Göksün ilçelerine yayılmışlardır⁶.

³ Murat Uğraş, *Zara Koçgiri Sancağı ve İmranlı, Çit Yöresi Tarihi*, Dorlion Yayınları, Ankara 2021 ss. 36-37; Turgay Yazar ve Ebru B. Fataha, "Sivas İli 2011-2012 yılları Yüzey Araştırmaları", *T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü*, 1, Muğla 2013, ss. 382-383; Turgay Yazar, "Sivas İli Yüzey Araştırması", *28. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 30, İstanbul 2010, ss. 19-30; Turgay Yazar, "İmranlı Mezar Taşları, Ölüm Sanat ve Mekân Sempozyumu", *Dakam*, 2015, ss.171-183.

⁴ Haldun Özkan, "Erzincan ve Çevresinde Orta Asya Türk Geleneğini Sürdüren Bezemeli Mezar Taşları", *A.Ü Tarih Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 15, 2000, s. 33.

⁵ Aslı S. Arslan, *Kayseri Zamantı Irmağı Çevresindeki Bezemeli Mezar Taşları*, (Erciyes Üniversitesi Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.), Kayseri 2003, ss. 1-10; Şerife Tali, "Kayseri/Gesi Mezar Taşlarına Üzerine Bir Değerlendirme", *A.Ü. Tarih Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 49, Erzurum 2013, ss. 359-360; Sultan Murat Topçu, "Talas İlçe Mezarlığında (Cemil Baba Mezarlığı) Yer Alan Bezemeli Mezar Taşları", *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2009, ss. 141-143; Ayşe Budak, "Kültürel Belleğin Yinelenmesi: Kayseri'de Koçgiri Aşireti'nin Yerleştiği Köylerde Bezemeli Mezar Taşları", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 95, 2020, ss. 277-299.

⁶ Cavit Polat, "Kahramanmaraş Keklikoluk Köyü Mezar Taşlarının Şekil ve Süsleme Bakımından Değerlendirilmesi", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 61, 2017, ss. 211-252; Baki Öz, *Belgelerle Koçgiri Olayı*, Can Yayınları, İstanbul 1999, ss. 33-34; Hüseyin Çavuşoğlu, *Dünden Bugüne İmranlı ve Koçgiri Tarihsel Bir İnceleme*, Motif Matbaacılık, Ankara 2011, ss. 31-45.

Aşiretin kimliği hakkında birçok yorum bulunmaktadır. Kimi araştırmacılara göre Kürt asıllı kimi araştırmacılara göre Türkmen asıllı oldukları yönünde tartışmalar mevcuttur⁷. Ancak konumuz Aşiretin kimliği hakkında değildir. Bu köyde yaşayanlar kendilerini Türkmen asıllı olarak tanıtmaktadırlar.

Anadolu'nun çeşitli bölgelerine yerleşen Alevi Koçgirilerin kendileriyle birlikte taşıdıkları ilginç geleneklerinden biri de mezar taşı geleneğidir⁸. Bunu Koçgirilerin tarihsel süreç içerisinde yerleştiği bölgelerde aynı bezeme ve üslubun görülmesiyle kanıtlayabiliyoruz. Bu benzerliklerden biri de İmranlı ilçesine bağlı Borular köyünde görülmektedir. Geleneksel mezar yapma geleneği azalsa da günümüzde devam etmektedir. Ancak bölgede sandukalı mezarların yanı sıra toprak mezarlarda bulunmaktadır.

Kesme taştan meydana gelen sanduka mezar taşları; tek parça taştan oluşan, alınlık ve gövdenin bir araya gelmesiyle oluşan sandukalar ve çatma sandukalar olmak üzere 3 tipe ayrılmıştır. Sandukalar da yarım yuvarlak ve üçgen iç bükey şekilde olmak üzere 2 tip alınlık görülmektedir. Sandukalardaki yarım yuvarlak kemer alınlıkların orta kısımları kesilerek çukurlaştırılmış, yanlardaki meydana gelen çıkıntılarının üst kısımlarına baş ve ayak ucu taşları için yuvalar açılmıştır. Bu Koçgiri bölgesinde yaygın olarak kullanılan bir özelliktir.

Mezarlıkta 10 adet sanduka mezar tespit edilmiştir. Bunlardan 10. sanduka kapaklıdır. Sanduka gövdelerinin enleri 25 ile 68,5 cm, yükseklikleri 36 ile 72 cm, uzunlukları 59,5 ile 144 cm arasında değişmektedir. Gövdelerin doğu ve batı yüzleri genellikle birkaç parça taşın birleşmesiyle oluşmuştur.

Sandukaların gövde kısımları kademeli şekilde yükselen kaide üzerine oturmaktadır. 9 numaralı sandukanın kaidesi bulunmamaktadır. Muhtemelen bu sandukanın kaidesi kaybolarak günümüze ulaşamamıştır. Kaidenin kademe sayısı 1 ile 8 arasında değişmektedir. Genel olarak baktığımızda 3 kademeli kaidelerin daha yaygın olduğu görülmektedir. Kaidelerin enleri 32 ile 103 cm, uzunlukları 66 ile 200 cm, yükseklikleri 10 ile 36 cm arasında değişmektedir. Kaideler tek parça ya da birkaç parça taştan meydana gelmektedir.

Bunlardan 4 sandukanın tarihi ve kime ait olduğu bilgisi kitabelerinde yazmaktadır. Kitabesi olmayan mezarları, üslup ve benzer özellikleri açısından derlendirdiğimizde 18. ve 20. yüzyıla tarihlendirebiliriz.

Bezeme; sandukaların uzun ve kısa yüzlerinde farklı şekilde düzenlenmiştir. Bazı sandukaların doğu ve batı yüzlerinde bezeme görülmemektedir. Süslemenin olduğu yerlerde bitkisel, geometrik, figür, nesne (günlük kullanım eşyaları, ateşli ve kesici silahlar) ve mimari formlardan oluşan bir bezeme programıyla düzenlenmiştir. Bitkisel bezemelerde; stilize edilmiş kıvrımlı dal ve yaprak, çiçek, ağaç, lale, lotus, geometrik bezemelerde; çarkıfelek, zikzak, üçgen, dörtgen, baklava

⁷ Dilek Kızıldağ Soileau, *Koçgiri İsyanı: Sosyo-Tarihsel Bir Analiz*, İletişim Yayınları, 2017, s. 12.

⁸ Ayşe Budak, "Kültürel Belleğin Yinelenmesi: Kayseri'de Koçgiri Aşireti'nin Yerleştiği Köylerde Bezemeli Mezar Taşları", ss. 277-299.

dilimleri, altıgen, daire, yıldız, yıldız kesitleri, ay ve yıldız, figürlü bezemelerde; at ve koç nesnelerde, araba, ibrik, honça, cezve, şekerlik, bardak, ateşli ve kesici silahlar, fişeklik, mimari motiflerde; sütun ve kemer sırası görülmektedir. Gövdelerde yer alan bezemelerde yontma/oyma tekniği kullanılmıştır.

Mezar taşlarında yer alan motiflerin ikonografisi oldukça ilgilenilen ve araştırılan konulardan biridir⁹. Mezar süslemelerinde, bitkisel motiflerin fazlaca kullanılması, kaybettikleri yakınlarının yattıkları yeri cennet bahçelerine benzetme isteklerindendir. İnsanlar mezarları çeşitli bitkilerle bezemiş ve ağaçlandırmıştır. Bitkisel motiflerde özellikle ağaçlar kışın yapraklarını döküp baharda tekrar canlanması nedeniyle, ölümden sonra yeniden hayata dönüşün sembolü olarak görülmüş ve buna inanılarak kutsiyet atfedilmiştir¹⁰.

Nesne gurubu içinde yer alan günlük kullanım eşyaları; leğen, honça, ibrik, kapaklı cezve, şekerlik gibi motifler birden çok sandukada kullanılmıştır. İbrik ve leğenin genelde birlikte kullanıldığını görmekteyiz. İbrik; Türk inancında gelin alma, ölüm, cenaze gibi durumlarda ya da nazardan sakınma amacıyla ilişkilendirilmektedir¹¹. Bunun yanında temizliğin ve paklığın sembolü olarak da görülmüştür¹².

Honça, cezve, kahve takımları gibi mutfak eşyaları ise ölen kişinin konuk-sever bir kişi olduğunun göstergesidir¹³.

Nesne gurubu içinde yer alan ateşli ve kesici silah motifleri; o kişinin yiğitliğini, gücünü, hakimiyetini ve yürekliliğini simgelemektedir¹⁴. Silahlı motifler mevtanın öldüğü dönemdeki kullanılan tabanca motiflerini de yansıtmaktadır. Bunun yanında mevtanın savaşa katılmış olabileceğini de düşünebiliriz¹⁵. Bunların yanında mezarlarda bıçak/kılıç gibi veya başka motifler kişinin nasıl öldüğünü simgelemektedir¹⁶. I numarada yer alan Haydar Sezgin'e ait sandukanın güneyinde gördüğümüz araba motifi buna benzer bir örnektir. Haydar Sezgin'in, yurt dışından Türkiye'ye gelirken bir araba kazası sonucu öldüğünü ve bunu simgelemek amacıyla araba motifinin mezarına işlendiğini köydeki yakınlarından öğreniyoruz.

Sandukaların gövdesine işlenen at figürü, Türklerde; şerefi, kahramanlığı ve namusu simgelemektedir¹⁷. Bunların yanında Alevi inancında at, kutsal değere sahip bir varlıktır. Özellikle atın asaleti, gücü, hızı gibi özellikleriyle bu kutsallı-

⁹ Beyhan Karamağaralı, *Ahlat Mezar Taşları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992, ss.1-39.

¹⁰ Aziz Doğanay, "Eyüp Sultan Camii Civarındaki Bazı Mezarların Naturalist Üstlupta Klasik Devir Süslemeleri", *Tarihi Kültürü ve Sanatıyla II. Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler*, 1998, s. 264.

¹¹ Semiha Altıer, "Osmanlı Sanatında İbrik Tasvirleri ve İkonografisi", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, 26, 2019, s.155.

¹² Aşlı Sarıoğlu Arslan, *Kayseri Zamantı Irmağı Çevresindeki Bezemeli Mezar Taşları*, s. 172.

¹³ Harun Güngör, "Kayseri ve Çevresinde Bazı Mezar Taşları", *Türk dünyası Tarih Dergisi*, 30, Ankara 1996, s. 33.

¹⁴ Yaşar Çoruhlu, "Orta Asya'dan Anadolu'ya Çatma Lahit veya Taş Sandukalarda Görülen Hançer-Bıçak Tasvirlerinin Sembolizmi", 1. *Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler*, İstanbul 1997, s. 65.

¹⁵ Ümran Erzurumlu, *Sivas/İmranlı Cogi Baba, Doğançal ve Borular Köylerindeki Sandukalı Mezarlar*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun 2024, s. 275.

¹⁶ Timur Şili, *Taşların Dili*, Bilig Yayınları, Ankara 1996, s.222.

¹⁷ Rasim Efendiye, *Daşlar Danışır*, Keçlik, Baku 1980, s. 24.

ğa ermesinde etkili olmuştur. Diğer yandan ulaşımında ve sosyal yaşamda önemli unsurlardan biridir. Ayrıca Alevilerde at, Hz. Ali'nin atı Düldül'le de ilişkilendirilmektedir¹⁸.

Koç figürü ise bolluk ve bereketliliği, yiğitliği, savaşçılığı, hakimiyet, güç ve kuvvetliliğin simgesi olarak karşımıza çıkmaktadır¹⁹. Bunların yanında inanışa göre en ideal kurban koç olarak kabul edilmektedir. Koçun, Cebrail'in yardımıyla Batın aleminden Zahir aleme geçeceğine inanılmaktadır. Buna göre, insanlar öldükten sonra, sırat köprüsünden karşıya kurban ettikleri koçun geçireceğine inanmaktadırlar²⁰.

Geometrik motiflerde; ay ve yıldız, dinlenme zamanını, ayın evreleri ise insan yaşamının döngüsünü simgelemektedir. Bunların yanında ay ve yıldızlar kutsal ruh olarak da tasarlanmıştır²¹. Çarkıfelek motifi, zaman kavramını vurgulamakta, aynı zamanda Alevilerde 'dünyanın çarkı'²² anlamında bir ibadet olarak sergilenmektedir²³.

Mezarlar üzerinde görmüş olduğumuz bezemelerin benzerlerini Moğolistan'da, Kırım'da ve Türkiye'nin farklı illerinde de görebilmekteyiz.

İlk dört sandukada yer alan zikzaklara ve 4 numaralı sandukanın kaidesinde yer alan eşkenar ya da dörtgen-baklava dilimlerinin bir benzerine Moğolistan'daki Göktürklerle ait Anı mezarlarında rastlamaktayız²⁴ (Şekil 37 - 38).

Şekil 37: Moğolistan

Şekil 38: Moğolistan

1, 8 ve 10 numaralı sandukanın üzerinde yer alan madalyon ve altıgen çerçeve içindeki altı yapraklı çiçek motifinin benzerine Kırım'daki bir mezarlıkta karşılaşılmaktadır (Şekil 39).

18 Çetin Dursun ve Baki Bora Hança, "Alevi İncasında Hayvan Sembolizmi: Kul Himmet Örneği", *Asya Studies*, 6, 2022, s.110.

19 Nurdin Useyev, "Manas Destanında Türk Kelimesi ve Ağaç, Koyun/Koç Kültürleri", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 2016, s. 1619.

20 Hüseyin Çakmak ve Seyfettin Elaldi, *Dersim Aleviliği Raâ Hagi/Riye Hegi'de Cenaze Kaldırma Geleneği*, Kalan Yayınları, 2020, s. 18.

21 Gökçe Emeç, "Uygur Türklerinde Gök ve Gök Cisimleri ile ilgili Efsanelerin İncelenmesi", *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, 87, 2019, s. 89.

22 Ahmet Çaycı, "Zaman ve Sanat Bağlamında Çark-ı Felek Motifi", *Uluslararası İslam Medeniyetinde Zaman sempozumu*, 2015, ss. 299-301.

23 Mehmet Kulaz ve İltir İğit, *Tunceli'deki Mezarlıklar ve Mezar Taşları*, Hiper Yayınları, İstanbul 2018, s. 43.

24 Özlem Hale Oktay Çerezci, "Moğolistan'da Bulunan Göktürk Dönemi'ne ait Süslemeli Anı-Mezar Örnekleri," *Art Sanat Dergisi*, 14, 2020, ss. 313-315.

Azerbaycan'ın çeşitli bölgelerinde yer alan mezar taşlarında, çarkıfelek ve figürlü örneklerle rastlamaktayız²⁵ (Şekil 40).

Şekil 39: Kırım

Şekil 40: Azerbaycan

Benzer bezeme örneklerini, İmranlı'nın diğer köylerinde (Şekil 41-44), Kayseri'de (Şekil 42-45), Erzincan'da (Şekil 43) ve Kahramanmaraş'ta ve Nevşehir'de (Şekil 46) görebilmekteyiz.

Şekil 41: İmranlı-Boğazören Köyü

Şekil 42: Kayseri

Şekil 43: Erzincan – Çayırılı

Şekil 44: Sivas - İmranlı

²⁵ Aynur Celilova, "Azerbaycan Mezar Yapılarında Avcılık Sembolleri", *I. Uluslararası Türk-İslam Mezar Taşları Kongresi*, Aydın 2018, ss. 150-157.

Şekil 45: Kayseri

Şekil 46: Nevşehir

Sanduka mezarlar sanatsal açıdan açık hava müzesi niteliğindedir. Mezarlıkta, kaçak kazıların yapılması, yol yapımı sırasında toprak altında kalması, bina yapımında inşa malzemesi olarak kullanılması nedeniyle tahrip olup yok olmayla karşı karşıyadır. Bu nedenle sanduka mezar taşları, koruma altına alınarak gelecek nesillere aktarılmalıdır. İlgili kamu kurum ve kuruluşlarınca gerekli hassasiyetin gösterilmesi gerekmektedir.

Kaynakça

Altier, Semiha, “Osmanlı Sanatında İbrik Tasvirleri ve İkonografisi”, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılı*, 26, 2019, ss.149-202.

Arslan, S. Aslı, *Kayseri Zamantı Irmağı Çevresindeki Bezemeli Mezar Taşları*, Erciyes Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 2023.

Atıcı, Alper ve Yazar, Turgay, *İmranlı (Ümraniye) Boğazören Köyü Eski Mezarlık'taki Taş Sandukalar ve Koçgiri Mezar Taşları Üzerine Değerlendirme*, Atlas Akademik Basım Yayınları, Ankara 2023.

Budak, Ayşe, “Kültürel Belleğin Yinelenmesi: Kayseri’de Koçgiri Aşireti’nin Yerleştiği Köylerde Bezemeli Mezar Taşları”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 95, 2020, ss. 277-299.

Çal, Halit, “Erzincan, Çayırılı İlçesinde Kuş Motifi”, *Milli Folklor Dergisi*, 89, 2011, ss. 220-239.

Çakmak, Hüseyin ve Seyfettin Elaldı, *Dersim Aleviliği Raa Hagi/Riye Hegi’de Cenaze Kaldırma Geleneği*, Kalan Yayınları, 2020.

Çaycı, Ahmet, “Zaman ve Sanat Bağlamında Çark-ı Felek Motifi”, *Uluslararası İslam Medeniyetinde Zaman sempozyumu*, 2015, ss. 299-305.

Celilova, Aynur, “Azerbaycan Mezar Yapılarında Avcılık Sembolleri”, *I. Uluslararası Türk-İslam Mezar Taşları Kongresi*, Aydın 2018, ss. 150-157.

Çerezci, Özlem Jale Oktay, “Moğolistan’da Bulunan Göktürk Dönemine Ait Süslemeli Anı-Mezar Örnekleri”, *Art Sanat Dergisi*, 14, İstanbul 2020, ss. 297-321.

Çoruhlu, Yaşar, “Orta Asya’dan Anadolu’ya Çatma Lahit veya Taş Sandukalarda Görülen Hançer-Bıçak Tasvirlerinin Sembolizmi”, *I. Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler*, İstanbul 1997, ss. 60-70.

Doğanay, Aziz, “Eyüp Sultan Camii Civarındaki Bazı Mezarların Natüralist Üslupta Klasik Devir Süslemeleri”, *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla II. Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler*, İstanbul 1998, ss. 8-10.

- Dursun, Çetin ve Baki Bora Hança, “Alevi İnancında Hayvan Sembolizmi: Kul Himmet Örneği”, *Asya Studies*, 19, 2022, ss. 107-114.
- Efendiyev, Rasim, *Daşlar Danışır*, Kençlik, Baku 1980.
- Emeç, Gökçe, “Uygur Türklerinde Gök ve Gök Cisimleri ile ilgili Efsanelerin İncelenmesi”, *Uluslararası Uygur araştırmaları Dergisi*, 2019, ss. 87-100.
- Erzurumlu, Ümran, *Sivas/İmranlı Cogi Baba, Doğançal ve Borular Köylerindeki Sandukalı Mezarlar*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun 2024.
- Güngör, Harun, “Kayseri ve Çevresinde Bazı Mezar Taşları”, *Türk dünyası Tarih Dergisi*, Ankara 1996, ss. 359-390.
- Harman, Mürüvvet ve Yavuz Erdihan, “Başköy Köyü Mezarlarına Farklı Perspektiflerden Bakmak”, *Mecmua Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 12, 2021, ss. 253-271.
- Karamağaralı, Beyhan, *Ahlat Mezar Taşları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992.
- Kavalçalan, Enes, “Bayat Boyunun Nevşehir’deki Uzantıları: Ayhan Köyü Mezar Taşları”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 106, 2023, ss. 211-252.
- Kızıldağ, S. Dilek, *Koçgiri İsyanı: Sosyo-Tarihsel Bir Analiz*, İletişim Yayınları, 2017.
- Kulaz, Mehmet ve İlter İgit, *Tunceli’deki Mezarlıklar ve Mezar Taşları*, Hiper Yayınları, İstanbul 2018.
- Örnek, Sedat, *Anadolu Folklorunda Ölüm*, Bilgesu Yayıncılık, Ankara 1979.
- Öz, Baki, *Belgelerle Koçgiri Olayı*, Can Yayınları, İstanbul 1999.
- Özkan, Haldun, “Erzincan ve Çevresinde Orta Asya Türk Geleneğini Sürdüren Bezemeli Mezar Taşları”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 15, 2000, ss. 31-47.
- Polat, Cavit, “Kahramanmaraş Keklikoluk Köyü Mezar Taşlarının Şekil ve Süsleme Bakımından Değerlendirilmesi”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 61, 2017, ss. 211-252.
- Sili, Timur, *Taşların Dili*, Bilig Yayınları, Ankara 1996.
- Taşkın, Yasemin, “İmranlı Yöresi Mezar Taşlarında Hayat Ağacı Motifi Ve Çağdaş Türk Resim Sanatında Hayat Ağacının Kullanımı Sanatında Hayat Ağacının Kullanımı,” *Social Sciences Studies Journal*, 2022, ss. 2137-2151.
- Tali, Şerife, “Kayseri/Gesi Mezar Taşlarına Üzerine Bir Değerlendirme”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 49, 2013, ss. 359-390.
- Topçu, S. Murat, “Talas İlçe Mezarlığında (Cemil Baba Mezarlığı) Yer Alan Bezemeli Mezar Taşları”, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3, 2009, ss. 141-175.
- Useev, Nurdin, “Manas Destanında Türk Kelimesi ve Ağaç, Koyun/Koç Kültürleri”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5, 2016, ss. 1612-1626.
- Useinov, Memedulla, “Kırım Müslüm Mezar Taşları”, *Kuşadası: I. Uluslararası Türk-İslam Mezar Taşları Kongresi*, Aydın 2018, ss. 566-572.
- Yazar, Turgay ve Ebru B. Fataha, “Sivas İli 2011-2012 yılları Yüzey Araştırmaları”, *T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü*, 1, 2013, ss. 378-391.
- Yazar, Turgay, “İmranlı Mezar Taşları”, *Ölüm, Sanat ve Mekân Sempozyumu*, Dakam, 2015, ss. 18-20.